

Verslag van de zomerexcursie naar het Gouldal (Z. Limburg) op 27 en 28 September. - Tegen het middaguur, na aankomst van de trein uit Maastricht, verzamelden de deelnemers zich in het Hotel Berg-en-Dal te Goulem, gelegen ongeveer tien minuten te voet van het station af, aan de linkeroever van de Goult. - Na de lunch werd een excursie langs de Goult gemaakt in de richting van Meerssen. Langs de weg, aan de voet van de beboschte helling werden behalve de ook elders in ons land min of meer algemeene soorten als Clausilia bidentata, Fruticicola hispida, Deroceras reticulatum, Goniodiscus rotundatus, Cepaea hortensis (verschillende bandvariëteiten) en Helix pomatia, de voor de kalkrijke streken van Oost- en Zuid-Nederland kenmerkende Monacha incarnata en de in Nederland alleen in Zuid-Limburg voorkomende Clausilia lineolata verzameld. Het van deze laatste soort bijeengebrachte materiaal toonde een vrij groote variabiliteit wat betreft de lengte en de buikigheid der huisjes en de dentitie der interlamellaire ruimte. Er werden exemplaren verzameld met resp. 4, 3, 2, 1 en ook zonder interlamellaire plooitjes. Verschillende exemplaren deden, wat hun omtrekform betreft, herinneren aan Clausilia rolpheii. De wijd uitgebogen lamella inferior, de aanwezigheid van witte lijntjes op de ribben en het ontbreken van een duidelijke nekplaat, vlak achter de mondrand, wezen echter duidelijk op de eerste soort. Onder steenen bij de champignonkweekerij kwamen Arion ater rufus en Arion circumscriptus (det. Schouten) voor. - Tegenover de kalksteengroeve, in struikgewas langs de Goult, werd een rijke vindplaats ontdekt van een groot aantal landmollusken. Ten deele bestonden deze uit ter plaatse levende dieren, voor een groot deel echter ook uit versche lege huisjes. Hier werd een goed overzicht verkregen van een belangrijk deel van de molluskenfauna van het Gouldal. In groote aantallen werden hier tusschen takjes en bladeren de volgende soorten verzameld: Fruticicola hispida, Goniodiscus rotundatus, Zonitoides nitidus, Vitrea crystallina, Pupilla muscorum, Vallonia costata, Vallonia pulchella, Vallonia excentrica, Carychium minimum, Cochlicopa lubrica, Cacilioides scicula. In gering aantal kwamen er de volgende soorten voor: Monacha incarnata, Clausilia lineolata, Clausilia parvula, Oxychilus cellarius, Retinella nitidula, Retinella hammonis, Vitrea contracta, Helix pomatia, Arion ater rufus, Orcula dolium, Vertigo pygmaea en Succinea putris. - Ook werd gevonden een leeg, doch volkomen gaaf en versch uitzienend huisje van

Acanthinula aculeata, waarop elk spoor van de karakteristieke stekels ontbrak. In de literatuur komt een var. sublaevis Westl. voor, die gekenmerkt is door de vrijwel tot nul gereduceerde stekels. Men dient echter voorzichtig te zijn, exemplaren als het onderhavige, hiermede te identificeeren, daar het zeer de vraag is of deze afwezigheid van stekels biologische oorzaken heeft. Waarschijnlijk zijn hier wel mechanische invloeden aan het werk geweest en dan is het natuurlijk zinloos een dusdanig bewerkt exemplaar apart te benamen. Aan huisjes van soorten, behoorende tot de genera Fruticicola, Monacha, Planorbis etc. kan men opmerken, hoe gemakkelijk de haartjes en stekels afstijten, zonder dat overigens de rest van de opperhuid wordt aangetast. Goede diensten werden op deze vindplaats bewezen door de, bij de Nederlandsche malacologen nog te weinig populaire molluskenzeef.- Het medelid, de heer de Smit, bezocht het terreintje op 29 September nogmaals en nam er een zakje onuitgezocht materiaal van mee naar huis. Behalve de reeds genoemde soorten leverde dit nog op: Ena obscura, Clausilia bidentata, Punctum pygmaeum en Cochlicopa minima. De grootste verrassing van dit, vele duizenden exemplaren omvattende materiaal bestond echter uit drie volkomen gave en verse huisjes van een kleine Zonitoide, die reeds vier jaar eerder bij Valkenswaard (prov. N.Br.) door ons lid, de heer Kuiper, ontdekt was en elders op het europeesche continent nog niet in de vrije natuur schijnt te zijn aangetroffen. Volgens Dr. L. Forcart (Basel) en Dr. W. Adam (Brussel), die beiden het Valkenswaardsche materiaal onderzochten, hebben wij hier te maken met de in Noord-Amerika wijdverspreide Hawailia minuscula (Binné). Elders in dit blad zullen te zijner tijd uitvooriger mededeelingen over deze vondsten gedaan worden.- Met een fijnmazig, metaalzeef werd in de Geul naar zoetwatermollusken gezocht, die hier zowel soortelijk als kwantitatief niet talrijk voorkwamen. De aanwezigheid van de volgende soorten werd vastgesteld: Lymnaea ovata, Galba truncatula, Physa fontinalis, Ancylus lacustris, Pisidium amnicum, P. cinereum, P. subtruncatum en P. personatum (1 ex.). De vijf punten langs de Geul, waar zoetwatermollusken gezeefd werden, toonden steeds hetzelfde faunistische beeld. P. subtruncatum was er relatief steeds het talrijkst, terwijl de andere Pisidium-soorten er bepaald sporadisch waren. Lymnaea ovata was er vertegenwoordigd in kleine, dunschallige exemplaren. Sphaeriums en de grotere mosselsoorten schenen in dit gedeelte van de Geul, die ter plaatse ondiep, matig snel stroomend en vrijwel onbegroeid was, niet voor te komen. In aanspoelsel langs de oever werden nog de volgende soorten gevonden: Planorbis vortex, Pl. contortus, Pl. leucostoma en groote exemplaren van Pl. albus.- Vervolgens werd de wandeling voortgezet langs de kalksteengroeven, heuvelopwaarts. De molluskenfauna werd hier, naarmate men enkele tientallen meters hoger kwam, duidelijk armer. Er werden leeggebleekte huisjes gevonden van Pomatias elegans, Monacha incarnata en Helicodonta obvoluta, van welke aantrekkelijke soorten evenwel vergeefs levende dieren gezocht werden. De vegetatie van varens stelde de malacologische verwachtingen niet hoog. Nadat ook enkele zeefproeven een negatief resultaat bleken op te leveren, werd de lager gelegen Geulweg weer opgezocht en de grens van de gemeente Berg en Terblijt, waar tot nu toe verzameld was, overschreden, zoodat de excursie werd voortgezet op grondgebied van de gemeente Meerssen.- In een oeverweide van de Geul werden op stukken vochtig hout buit gemaakt: Succinea putris, Cochlicopa lubrica, Pupilla muscorum, Vallonia costata, V. pulchella en V. excentrica.- In de Geul, in de oeverzone, werden gevonden: Pisidium amnicum, P. cinereum, P. milium en P. subtruncatum. De voorlaatste soort schenen uit de Geul nog niet bekend te zijn. In het Geulke, een zijstroompje van de Geul werd, behalve de eerste, tweede en vierde soort ook nog P. nitidum aangetroffen.- Op een afvalterreintje aan de weg naar Rothem werden aan de onderzijde van steenen, in ruim aantal, fraaie exemplaren van Valmia costata ontdekt. -Voorts Monacha incarnata, Fruticicola hispida, Hyalinia cellaria, Goniodiscus rotundatus, Helix pomatia, Carychium minimum.- Niet ver van deze vindplaats

verwijderd, werd door een der deelnemers, tijdens een excursie in de vroege ochtend, een fraaie kolonie van de beide inheemsche Cepaea-soorten ontdekt. Van de 120 (in coll. Kuiper) in deze localiteit verzamelde exemplaren van Cepaea hortensis (Müller) bleken er niet minder dan 25, dus ruim 20% te behoreen tot de var. fuscolabris Kreglinger, de variëteit met witte lip en donker peristom. Deze variëteit werd tijdens de excursiedagen ook op andere punten verzameld en schijnt ter plaatse in het Geuldal niet zeldzaam te zijn. Wat de grondkleur van het huisje betreft, domineerde de var. lutea Picard met ruim 90% ten opzichte van de beide andere, in deze populatie voorkomende kleurvariëteiten, de vars. olivacea Taylor en baudonia Moq. Tand. De volgende bandcombinaties (uitsluitend bij var. lutea) werden aangetroffen: 0 0 3 0 0, 0 0 3 0 5, 1 0 3 0 5, 1 2 3 4 5. De forma concolor was verreweg het talrijkst. - Het in één associatie voorkomen van de beide Cepaea-soorten is volgens verscheidene auteurs geen algemeen verschijnsel (vide v. Benthem Jutting, Fauna van Nederland, Afl. VII, p. 338). Interessant is hier het specifieke verschil in schelpgrootte, een verschijnsel, dat aan zuidelijke regionen doet denken, waar het nog meer geaccentueerd is. In Zuid-Frankrijk kan Cepaea nemoralis (L.) zich ontwikkelen tot robuuste vormen, die tweemaal zoo groot zijn als de in het zelfde gebied voorkomende Cepaea hortensis (Müller). -

Het diner werd gebruikt in Hotel Berg-en-Dal te Geulem. Daarna verzamelden de deelnemers zich in een gezellige kring in de salon en brachten er de avond door met het bespreken van verschillende malacologische problemen aan de hand van de verzamelresultaten van de middagexcursie. Een door een der deelnemers meegebrachte binoculaire prismaloupe bewees goede diensten bij het bestudeeren van zeer kleine soorten en de oppervlaktestructuur van andere species. Eerst toen de discussies, laat in de avond, op philosophische hoogten geraakten, werden de legersteden opgezocht om krachten te verzamelen voor de volgende dag.

De tweede excursiedag, de 28ste September, werd aangevangen met een wandeling naar Bemelen. Van het in de convocatie vermelde programma werd in zooverre afgeweken, dat op deze dag, in plaats van één grote excursie met Maastricht als einddoel, twee kleinere werden gehouden. De eerlijkheid gebiedt te erkennen, dat gastronomische overwegingen bij deze wijziging een belangrijke rol speelden. Na de eerste kennismaking namelijk met de dimensies van een lunchpakket, werd allerwege de voorkeur gegeven aan een lunch in het hotel zelf. - Op de zonnige kalkhelling bij de S-bocht van de Bemelerweg, op een hoogte van ca. 100 m. N.A.P. werd enkele uren ijverig verzameld. Talrijk vond men hier aan grasstengels en op de grond Helicella (Candidula) unifasciata, waaronder de var. thymorum v. Alten en eenige andere, minder opvallende bandvarianties en Fruticicola hispida. De laatstgenoemde soort komt hier uitsluitend voor in vormen met een/wijde navel, terwijl de verhouding H:Br van de schelp is ongeveer 1:2. Dit is de vorm, die in de literatuur veelal var. concinna Jeffr. genoemd wordt, doch waarvan Dr. Henrard (Basteria vol. 4, nr. 2, p. 31-32) aantoonde, dat hij identiek is met de typische, door Linné beschreven Helix hispida. De neiging tot afplatting komt ook bij de in de andere hierboven gemelde localiteiten verzamelde exemplaren van Fruticicola hispida (L.) sterk tot uitdrukking. Het talrijke in het aanspoelsel van de Geul bijeengebrachte materiaal toont, wat grootte der schelp en gedruktheid der winding betreft, een grotere variabiliteit, wat verklaarbaar is, wanneer men bedenkt, dat dit uit diverse biotopen bijeengespoeld moet zijn. Zelfs komen hieronder eenige exemplaren voor met een subscalaride uiterlijk en een verhouding H:Br is 2:3.

Tusschen wortels van grassen en onder steenen werden voorts gevonden: Cochlicopa lubrica, C. minima, Cecilioides acicula, Vertigo pygmaea, Truncatellina cylindrica, Deroceras reticulatum, Vallonia

/ vaak opmerkelijk gedrukte winding, een afgeplatte onderzijde van een

costata en V. excentrica. - V. pygmaea was vertegenwoordigd in de 5-tandige, typische vorm. Daarnaast werd echter ook de var. sexdentata Steenberg aangetroffen, welke variëteit een kleine plica suprapalatalis boven de twee palatale plooiën bezit. - Op meer beschaduwde plaatsen, onder struiken en langs de heg aan de voet van de helling, leefden Clausilia bidentata, Goniodiscus rotundatus, Ena obscura, Helix pomatia en Cepaea nemoralis var. libellula Risso. -

Na de middagsaaltijd in het hotel te Geulem werd de Geulweg gevolgd in de richting Valkenburg. Al verzamelende langs de weg, die langs de voet der zuidelijke Geulhelling loopt, bereikte het gezelschap het enkele kilometers ten Oosten van Geulem liggende café "In Het Paradijs", waar lange tijd werd gepleisterd. Om eventueel misverstand te vermijden en de pleisteraars niet te compromitteren, zij er echter met nadruk op gewezen, dat de luide kreten en geestdriftige dialogen der in de ruigten weggedoken deelnemers niets uitstaande hadden met het vermeende paradijsachtige karakter van het gencemde etablissement, doch uitsluitend betrekking hadden op het waarlijk malacologisch derado van deszelfs banlieus. De tegenvan het café liggende dicht met struikgewas begroeide, steile helling, werd grondig onderzocht. In het, ook na de lange droogteperiode, op veel plaatsen nog vochtige bladerdek, werden de volgende soorten levend aangetroffen: Helix pomatia, Helicodonta obvoluta, Monacha incarnata, Vallonia excentrica, Oxychilus cellarius, Retinella pura, Vitrea contracta, Goniodiscus rotundatus, Clausilia lineolata, C. rolphii, C. bidentata, Ena obscura, Orcula doliolum, Cochlicopa lubrica en Carychium minimum. Voorts bleek deze steile, beschaduwde helling een mooie vindplaats te zijn van Pomatias elegans (Müll.) die in ruim aantal levend werd aangetroffen tusschen klimop op de grond en afgevallen blad. Van het meerendeel was de kleur violet-bruin met op de oudere omgangen een min of meer duidelijke spiraalvormige vlekken-teekening, welke zich soms tot op de laatste omgang voortzet. Scherp hiermede contrasteerend is de eveneens in deze localiteit levend verzamelde var. ochroleuca Moq. Tand., die een heldergeel huisje zonder een spoor van vlekken-teekening heeft. - Van Clausilia rolphii werden slechts twee exemplaren verzameld, in tegenstelling tot Clausilia lineolata, waarvan tijdens de beide excursiedagen vele tientallen individuen bijeengebracht werden en die zich een algemeene soort toonde. De stelling van C.O. van Regteren Altena en A.J. Jansen (in: De Landslakken van de Provincie Limburg, Org. Nat. hist. Gen. 1932, Vol. 21, Nos. 8 en 9, p. 6), dat C. rolphii meer typisch voor het Maas- en C. lineolata voor het Geuldal is, vond hier, in elk geval voor wat de tweede zinsnede betreft, een bevestiging. Ook hier bleek weer de zeef een nuttig instrument te zijn, door middel waarvan vooral de kleine soorten bemachtigd werden. - Op eenige afstand van het café werd een goede, zeer begrensde vindplaats ontdekt van Orcula doliolum, levend tusschen rottende grasstengels langs de weg. Aan de onderzijde van een stuk karton werd een fraai volwassen exemplaar gevonden van Limax cinereo-niger.

Tegen vijf uur werd de terugreis aanvaard. Voldaan over de goede vondsten en met malacologische ervaringen verrijkt, ging het gezelschap weer huiswaarts. -